

Олександр Борисович **НАУМОВ**

д.е.н., професор, Київський авіаційний інститут

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4808-0241>

e-mail: naumovoleksandr168@gmail.com

ІННОВАЦІЇ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено дослідженню впливу інновацій на підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості в умовах посилення ринкової турбулентності, зростання витрат на ресурси та швидкої зміни споживчих пріоритетів. Розроблено практичні пропозиції з посилення інноваційного розвитку підприємств кондитерської галузі шляхом оптимізації виробничих процесів, впровадження цифрових систем моніторингу, підвищення технологічної керованості та посилення маркетингової гнучкості.

Ключові слова: інновації, харчові підприємства, конкурентоспроможність, ефективність підприємств, кондитерська галузь, технологічні рішення, ресурсоефективність

ВСТУП

Харчова промисловість сьогодні перебуває в умовах посиленої конкуренції та динамічних змін ринкового середовища, що зумовлює необхідність постійного підвищення ефективності функціонування підприємств та забезпечення їх стійких конкурентних позицій. Особливо це стосується кондитерської галузі, яка поєднує високі вимоги до якості продукції, точності технологічних процесів та здатності швидко реагувати на зміни споживчих уподобань. У цих умовах традиційні підходи до управління виробництвом та маркетингом виявляються недостатньо ефективними, що ставить перед підприємствами завдання пошуку нових механізмів підвищення продуктивності та оптимізації ресурсів.

Актуальність дослідження обумовлено необхідністю інтеграції інноваційних технологій, цифрових рішень та нових управлінських практик у виробничі та організаційні процеси, що дає змогу не лише підвищити якість продукції та скоротити витрати, а й сформувати унікальні конкурентні переваги. Новизна теми полягає у комплексному розгляді інновацій як системного чинника конкурентоспроможності, що охоплює продуктові, технологічні, логістичні та маркетингові аспекти діяльності підприємств харчової промисловості.

Незважаючи на наявність численних досліджень окремих напрямів інноваційного розвитку, досі недостатньо узагальнено механізми їх інтеграції для підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі. Визначено, що потребує вирішення питання комплексного поєднання технологічних, організаційних та маркетингових інновацій з урахуванням ресурсних обмежень та специфіки виробництва. Саме цим питанням присвячено цю статтю, в якій окреслено напрями інноваційного розвитку та запропоновано концептуальну модель підвищення конкурентоспроможності підприємств через впровадження системних інноваційних рішень.

МЕТА статті – аналіз ролі інновацій у підвищенні конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та розроблення концептуальної моделі інтеграції технологічних, продуктових, управлінських і маркетингових інновацій для підвищення ефективності функціонування підприємств кондитерської галузі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети у статті застосовано комплекс методів дослідження, що забезпечують системний аналіз інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості та оцінювання її впливу на конкурентоспроможність. По-перше, проаналізовано наукову літературу та звітні дані підприємств, що дало змогу окреслити сучасні тенденції розвитку інновацій, виділити технологічні, продуктові та управлінські інновації, а також виявити прогалини у попередніх дослідженнях.

По-друге, застосовано структурно-функціональний аналіз, що дав змогу систематизувати складники інноваційної діяльності та визначити взаємозв'язки між інноваційними процесами, ресурсним потенціалом та показниками конкурентоспроможності. Цей метод дав змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки між впровадженням конкретних інновацій і зміною ефективності підприємств.

По-третє, застосовано методи моделювання та порівняльного аналізу для оцінювання впливу окремих технологічних рішень, цифровізації виробничих процесів, автоматизації та інноваційних маркетингових стратегій на ринкові показники підприємств. Додатково застосовано експертні методи для оцінювання інноваційної активності підприємств та визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інновації є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасних умовах глобалізації та технологічних змін. Вони розглядаються як комплекс процесів створення та впровадження нових продуктів, технологій, організаційних рішень і маркетингових стратегій, що забезпечують додаткову цінність для споживачів та економічну ефективність підприємства. У харчовій промисловості інновації виконують роль драйвера розвитку, формуючи конкурентні переваги за рахунок покращення якості продукції, оптимізації виробничих процесів та швидкої адаптації до ринкових вимог [1]. Класичну класифікацію інновацій у харчовій промисловості можна подати у вигляді табл. 1.

Як показує аналіз досліджень, комплексне впровадження всіх типів інновацій дає підприємствам змогу досягти синергетичного ефекту та значно підвищити їхню ринкову та фінансову конкурентоспроможність [5, 7].

Таблиця 1 – Класифікація інновацій у харчовій промисловості (створено автором за даними [1])

Тип інновацій	Основний зміст	Приклади в харчовій промисловості
Продуктові	Створення нових продуктів або модифікація наявних	Нові види кондитерських виробів, функціональні та «здорові» продукти
Технологічні	Впровадження нових технологічних процесів	Автоматизація виробництва, робототехніка, біотехнології
Організаційні та управлінські	Оптимізація бізнес-процесів, управління персоналом, логістика	Lean-менеджмент, цифрові системи управління, інтегровані ERP-системи
Маркетингові	Нові підходи до просування та збуту продукції	Соціальні медіа-маркетинг, брендинг, адаптація до потреб споживачів

Конкурентоспроможність підприємства визначається його здатністю ефективно функціонувати на ринку, забезпечувати стійкий попит на продукцію та отримувати прибуток за рахунок ефективного використання ресурсів. У науковій літературі виокремлюють кілька підходів до її оцінювання:

- ресурсний підхід: конкурентоспроможність розглядається через наявність та ефективне використання ресурсів підприємства: фінансових, технологічних, людських [8];
- інноваційний підхід: акцент робиться на здатності підприємства впроваджувати нововведення та швидко адаптуватися до ринкових змін [9];
- ринковий підхід: оцінювання за ринковими показниками: частка ринку, цінова політика, рівень задоволеності споживачів.

Інновації є інтегрованим чинником, який одночасно впливає на ресурси, ринкові позиції та управлінські процеси. Так, оцінювання ефективності інноваційної діяльності повинна враховувати їхній комплексний вплив на всі складники конкурентоспроможності.

Інновації безпосередньо впливають на ключові показники ефективності підприємств. Серед основних механізмів цього впливу:

- підвищення продуктивності та зниження виробничих витрат через впровадження автоматизації та оптимізацію технологічних процесів;
- покращення якості продукції та розширення асортименту, що формує додаткову цінність для споживачів і сприяє лояльності до бренду;
- зменшення ризиків та гнучке реагування на ринкові зміни за рахунок адаптивних стратегій і цифровізації виробничих процесів;
- залучення інвестицій та партнерів завдяки демонстрації інноваційного потенціалу підприємства [9].

На основі аналізу досліджень визначено, що найбільший вплив на конкурентоспроможність мають комплексні інновації, які поєднують технологічні, продуктові та управлінські рішення. Водночас є значна прогалина у кількісних оцінках такого впливу, що вимагає подальших досліджень.

Для підвищення ефективності інноваційної діяльності застосовуються концептуальні моделі, які інтегрують різні види інновацій у діяльність підприємства:

- *модель інноваційного ланцюга*: від ідеї продукту або технології до комерціалізації та оцінювання ринкових результатів;

- *ресурсно-інноваційна модель* інтегрує управління технологічними, людськими та фінансовими ресурсами для максимізації ефекту від інновацій;

- *система управління інноваціями* формує внутрішню організаційну структуру для постійного впровадження нововведень, включаючи R&D, навчання персоналу та взаємодію з постачальниками та споживачами (табл. 2).

Впровадження комплексної моделі дає змогу підприємствам кондитерської галузі підвищити продуктивність, знизити витрати та зміцнити позиції на ринку.

Основними проблемами впровадження інновацій є: високі капітальні витрати, нестача кваліфікованого персоналу, недостатній рівень інвестицій у R&D та обмежена взаємодія з академічними та технологічними інститутами. Перспективними напрямками розвитку є:

- *цифрові технології*: автоматизація, роботизація, застосування великих даних;
- *біотехнології та «зелені» технології*: інноваційні методи виробництва з мінімальним впливом на навколишнє середовище;
- *маркетингові інновації*: інтеграція діджитал-інструментів та персоналізованих стратегій продажу.

Так, комплексне впровадження інновацій дає змогу підвищити ефективність діяльності підприємств, забезпечити стійкий розвиток та формування конкурентних переваг на ринку.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи зазначене, встановлено, що комплексне впровадження технологічних, продуктових, організаційних та маркетингових інновацій значно підвищує конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості. Інтеграція інновацій у всі сфери діяльності забезпечує вищі фінансові показники, стійкі ринкові позиції та підвищення якості продукції.

Обмеження впровадження комплексних інновацій на малих і середніх підприємствах пов'язано з дефіцитом фінансових та кадрових ресурсів. Інновації є системним чинником розвитку підприємств, забезпечують ринкові переваги та формування позитивного іміджу.

Перспективними напрямками подальших досліджень є оцінювання впливу інтегрованих інновацій на фінансові, соціальні та екологічні показники підприємств, а також моделювання оптимального поєднання різних типів інновацій для підвищення їх ефективності.

Таблиця 2 – Основні моделі інтеграції інновацій (створено автором за даними [9])

Модель	Основні компоненти	Переваги
Інноваційний ланцюг	Ідея → R&D → виробництво → маркетинг → комерціалізація	Підвищення ефективності впровадження продуктів
Ресурсно-інноваційна	Технології, ресурси, персонал	Синергетичний ефект на всі складники конкурентоспроможності
Система управління інноваціями	Структура управління, навчання, взаємодія з ринком	Стійкий розвиток підприємства та адаптивність

Список використаних джерел

1. Wang W., Fu Z., Liu C., Ding J., Zheng J., Zhang C. A study of the impact of technological innovation in food production on the resilience of the food industry. *Journal of Innovation & Knowledge*, 2025. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2025.100756>
2. Shumylo O., Lukianets H. Robotization of the food industry. *Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті: матеріали 90-ї Міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів* (Київ, 11-12 квітня 2024 р.). Київ, Ч.3. С. 468. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c96c0dc4-ab7e-4562-8b6f-dc45ad2bbcc6/content>
3. Сімахіна Г., Науменко Н. Здобутки і перспективи впровадження інновацій у харчовій промисловості України. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 5. С. 109-115. URL: <https://doi.org/10.36074/hdsanzvvt.ed-1.06>
4. Naila D.L., Nandonde F.A., Makindara J. Review of empirical studies on food process innovation: Status quo and future research agenda. *Sustainable Technology and Entrepreneurship*. 2024. № 3(3). URL: <https://doi.org/10.1016/j.stae.2024.100073>
5. Калінько І.В., Прокопенко Л. Дослідження інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник Полісся*. 2015. № 2(2). С. 63-67. URL: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2015-2\(2\)-63-67](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2015-2(2)-63-67)
6. Вогнівенко Л.П., Літвінова К.С. Біотехнології в харчовій промисловості: інновації та можливості. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки*. 2024. № 5. С. 157-162. URL: <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2024.5.17>
7. Петухова О.М. Технологічні інновації в харчовій промисловості України. *Наукові праці Національного університету харчових технологій. Економіка*. 2008. № 26. С. 106-109.
8. Каціцка Г. Інноваційна бізнес-модель функціонування підприємств харчової промисловості в умовах глобальних деструктивних процесів в економіці. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 4(14). URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-14>
9. Khamaludin K. Food Processing Technology Innovation to Improve Food Quality, Safety and Availability. *West Science Nature and Technology*. 2025. № 1(1). URL: <https://doi.org/10.58812/wsnt.v1i01.223>

References

1. Wang W., Fu Z., Liu C., Ding J., Zheng J., Zhang C. A study of the impact of technological innovation in food production on the resilience of the food industry. *Journal of Innovation & Knowledge*, 2025. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2025.100756>
2. Shumylo O., Lukianets H. Robotization of the food industry. *Scientific achievements of youth - solving the problems of human nutrition in the 21st century: materials of the 90th International Scientific Conference of Young Scientists, Postgraduate Students and Students* (Kyiv, April 11–12, 2024). Kyiv, Part 3. P. 468. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c96c0dc4-ab7e-4562-8b6f-dc45ad2bbcc6/content> [in Ukrainian].
3. Simakhina H., Naumenko N. Achievements and prospects of innovation implementation in the food industry of Ukraine. *International scientific journal "Grail of Science"*. 2021. No. 5. pp. 109-115. URL: <https://doi.org/10.36074/hdsanzvvt.ed-1.06> [in Ukrainian].
4. Naila D.L., Nandonde F.A., Makindara J. Review of empirical studies on food process innovation: Status quo and future research agenda. *Sustainable Technology and Entrepreneurship*. 2024. № 3(3). URL: <https://doi.org/10.1016/j.stae.2024.100073>
5. Kalinko I.V., Prokopenko L.M. Study of innovation activity of food industry enterprises. *Scientific bulletin of Polissia*. 2015. № 2(2). pp. 63 – 67. URL: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2015-2\(2\)-63-67](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2015-2(2)-63-67) [in Ukrainian].
6. Vohnivenko L.P., Litvinova K.S. Biotechnologies in the food industry: innovations and opportunities. *Tavria Scientific Bulletin. Series: Technical Sciences*. URL: <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2024.5.17> [in Ukrainian].
7. Pietukhova O.M. Technological innovations in the food industry of Ukraine. *Scientific works of the National University of Food Technologies. Economics*. 2008. № 26. pp. 106-109 [in Ukrainian].
8. Kasytska H. Innovative business model of food industry enterprises under global destructive economic processes. *Kyiv Economic Scientific Journal*. 2024. № 4(14). URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-14> [in Ukrainian].
9. Khamaludin K. Food Processing Technology Innovation to Improve Food Quality, Safety and Availability. *West Science Nature and Technology*. 2025. № 1(1). URL: <https://doi.org/10.58812/wsnt.v1i01.223>

Oleksandr NAUMOV

Doctor of Economics, Professor, Kyiv Aviation Institute

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4808-0241>

e-mail: naumovoleksandr168@gmail.com

INNOVATIONS IN THE FOOD INDUSTRY AS A FACTOR FOR INCREASING THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

The paper is devoted to the study of the impact of innovations on increasing the competitiveness of food industry enterprises in the context of increasing market turbulence, increasing resource costs and rapid changes in consumer priorities. The relevance of the topic is due to the need to ensure stable development of the industry and increase the efficiency of the functioning of enterprises, in particular in the confectionery segment, which demonstrates a high dependence on technological changes. The purpose of the paper is to identify areas of innovative renewal and assess their potential for strengthening the market positions of enterprises. The methodology is based on the application of structural and functional analysis, modeling of innovation processes, comparative assessment of technological solutions and logical and analytical interpretation of their impact on production efficiency. The paper established the systemic nature of the relationship between the introduction of innovations and the increase in the efficiency of enterprises; the impact of product renewal, automation, digitalized quality control procedures, resource-efficient technologies and innovative marketing solutions is characterized. A structural model of innovation and resource support is proposed, which describes the mechanisms for increasing the competitiveness of enterprises through the intensity of technological changes, flexibility of production and the ability to quickly adapt. The paper summarizes the factors of formation of innovative activity of enterprises, reveals the features of the impact of innovations on the cost structure, product quality and speed of response to market needs. Prospects for further research relate to deepening the empirical verification of the model and increasing the accuracy of indicators for assessing innovation performance.

Keywords: innovations, food enterprises, competitiveness, efficiency of enterprises, confectionery industry, technological solutions, resource efficiency